

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA O'QUV MOTIVLARI SHAKLLANTIRISHDA IJODIY TOPSHIRIQLARNING O'RNI

*Azimova Kamola Karimovna
Buxoro davlat Pedagogika instituti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini ijodiy topshiriqlarini mustaqil bajara olishi, ayniqsa tarbiya darolarida bu topshiriqlarning o'rni va ahamiyati haqida atroflicha fikr mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, o'quv motivlarini shakllantirish usullari, ko'nikmalari, motivlarning boshlang'ich sinf o'quvchilari mustaqil bilim olishlashlari uchun ijodiy tomonlari haqidagi ma'lumotlar maqolada imkon qadar ochib berilishiga erishilgan.

Tayanch atamalar: O'quvchi, tarbiya, ko'nikma, yosh o'quvchi, topshiriq, maktab, ijod, manaviy tarbiya, mushohada, maslahat, baho, maqsad.

РОЛЬ ТВОРЧЕСКИХ ЗАДАЧ В ФОРМИРОВАНИИ УЧЕБНЫХ МОТИВОВ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

*Азимова Камола Каримовна
Бухарский государственный педагогический институт*

Аннотация: В данной статье рассматривается умение учащихся начальной школы самостоятельно выполнять свои творческие задания, особенности роли и значения этих заданий на учебных занятиях. Кроме того, было достигнуто, что в статье максимально раскрыта информация о методах формирования мотивов обучения, умений, положительных сторонах мотивов у младших школьников к получению самостоятельного образования.

Основные термины: Ученик, образование, умение, юный ученик, задание, школа, творчество, нравственное воспитание, наблюдение, совет, оценка, цель.

THE ROLE OF CREATIVE TASKS IN THE FORMATION OF STUDY MOTIVES IN PRIMARY CLASS STUDENTS

*Azimova Kamola Karimovna
Bukhara State Pedagogical Institute*

Annotation: In this article, the ability of elementary school students to independently complete their creative tasks, especially the role and importance of these tasks in educational classes, is discussed. In addition, it was achieved that information about the methods of formation of learning motives, skills, and the positive aspects of motives for primary school students to get independent education is disclosed in the article as much as possible.

Basic terms: Pupil, education, skill, young student, assignment, school, creativity, moral education, observation, advice, assessment, goal.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligi yillarida ta'lim-tarbiya tizimiga yangicha yondoshuvlar jalb qilinib kelinmoqda. Ayniqsa so'ngi yillarda maktab ta'limiga, ayniqsa boshlang'ich sinf o'quvchilarini har tomonlama mukammal tarbiyalashga davlat siyosati darajasida qarash shakllandi. Inson aqliy va amaliy faoliyatining barcha jabhalarida keng qo'llanadigan xrestomatik tushunchalardan biri topshiriq kategoriyasidir. Mehnatning ijtimoiy taqsimlanishiga muvofiq har bir

kasb egasi o'z oldiga o'zi mashg'ul sohaga mos keladigan topshiriqlarni qo'yadi. Shu jihatdan qaraganda, topshiriq jamiyatni rivojlantirishning maqsadi, usullari, vositalarini qamrab oladi.

Adabiyotlar sharhi. O'zbekistonda o'quv motivlari yoshlarni tarbiyalash omili sifatida bugungi kunga qadar bir qadar o'rganilgan bo'lsada, ilmiy jihatdan yagona tadqiqot sifatida o'rganilmagan. Shu sababdan, bu mavzuni tadqiq etishda boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan metodik qo'llanmalar asosiy manba vazifasini bajaradi. Qolaversa, davriy matbuot materiallari, hukumat tomonidan qabul qilingan huquqiy-me'yoriy hujjatlar to'plamlarni ham o'z navbatida mavzu mazmunini oydinlashtirishga xizmat qiladigan manbalar sirasiga kiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu ishda boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlarini shakllantirishda ijodiy topshiriqlarning o'rni xronologik ketma-ketlikda tahlil etiladi. Shuningdek, zamonaviylik, uzviylik, tarixiylik tamoili asosida ijodiy topshiriqlarni qo'llashning o'quvchilar bilimi rivojlanishidagi yutuq va muammolari hamda istiqbollari ochib beriladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi. Pedagog olimlar tomonidan olib borilgan qator didaktik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayoni samaradorligini oshiradigan o'qitish omillari ichida o'quv motivlari omili birinchi o'rinda turar ekan, ya'ni ta'lim samaradorligi 92% o'quv motivlarini shakllantirishga bog'liq ekan. Inson tabiatini o'ziga bo'lsada tushunadigan kishi buning bejiz emasligini e'tirof etadi. Motivlar didaktik jarayonning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Harakatlantiruvchi motivlarni o'rganish, to'g'ri qo'llash va uni to'g'ri yo'naltira olish pedagogik faoliyat mazmunining asosiy mohiyatini belgilaydi. Motivlashtirish shaxsning ruhiy holati va munosabatlarining o'zgarish jarayoni sifatida motivlarga asoslanadi. Motiv deganda shaxsni u yoki bu hatti-harakatni amalga oshirishga majbur qiladigan muayyan sabab, turtki tushuniladi. Shuningdek, motiv deganda o'quvchining o'z faoliyati perdmetiga munosabatini ham tushunish mumkin. Motivlar ehtiyoj va qiziqishlar, intilish va hissiyotlar, tayanch tushuncha va ideallar shaklida amal qilishi mumkin. Shuning uchun ham motivlar juda murakkab tuzilma bo'lib, alternativlar, tanlov va qarorlar tahlil qilinadigan, baholanadigan dinamik tizimdir.

Bugungi kunda o'rta ta'lim maktablarida ta'lim-tarbiya sifatini yaxshilash, samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilmoqda. Zamonaviy ta'lim konsepsiyalari asoslanib, davr talablariga mos dastur, darsliklar tuzilganligi; o'quvchilar o'zlashtirishini jahon andozalariga mo'ljallab DTSlar ishlab chiqib, joriy qilinganligi bunga yaqqol dalil bo'la oladi. Bu shubhasiz, ta'lim jarayonida o'quvchilar o'quv-biluv faoliyatini ilmiy asosda tashkil etish, boshqarish va nazorat qilishning imkoniyatlarini oshirdi. Pedagogik nazariya zamonaviy g'oyalar bilan boyitilib, pedagogik amaliyot yanada takomillashtirildi.[4.35.]

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv motivlarini shakllantirishda o'qituvchi juda muhim o'rin egallaydi. Chunki u ta'lim jarayonini tashkil etuvchi va boshqaruvchi sub'ekt sifatida o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini ham bevosita boshqarib boradi.

Ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini boshqarish va motivlashtirish juda ko'p omillarga bog'liq. Shunday muhim omillardan biri bu o'z predmetini qiziqarli qilib yetkaza olishdir. Zero, qiziqish barcha psixik jarayonlar (idrok, diqqat, xotira, tafakkur, iroda) ning kechishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. "O'quvchini tarbiyalash va ta'lim berish jarayonida o'quv qiziqishi ko'pqirrali ta'sirga ega bo'ladi: ham o'quvchini mashg'ul qiluvchi, jonli ta'lim vositasi, ham o'quvchi alohida hatti-harakatlarining kuchli motivi, ham o'quvchining yo'nalishini

belgilaydigan qat'iy shaxsiy fazilat kabi ta'sir darajalariga ega bo'lad".[5.53-54.]

Ta'kidlash joizki, mustaqil ta'limning barcha yangi texnologiyalari avvalo, o'quvchilarning faollashtirishni nazarda tutadi. Zero, xatti-harakatlari va tirishqoqligi natijasida anglangan haqiqatlar o'quv-biluv faoliyatida juda katta ahamiyatiga molikdir. Bu o'rinda ta'lim jarayoniga interaktiv o'quv qo'llanmalarining yangi avlodini kiritish talab etiladi. Chunki shunday mazmundagi o'quv mashg'ulotlari o'quvchilarni muntazam ravishda savollarga javob berish, doimiy ravishda darsga ishtirok etib borish, teskari aloqani o'rnatib borish, ta'lim jarayonida maxsus kompyuterli dasturlar, multimediyali o'qitish tizimlarini qo'llash, muntazam ravishda joriy test sinovlarini o'tkazib turishni nazarda tutadi. Keyingi bobda boshlang'ich sinf o'quvchilari o'quv-biluv faoliyatini motivlashtirishda interaktiv metodlardan foydalanish texnologiyasi haqida atroflicha to'xtalib o'tamiz.

Inson faoliyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadigan motivlardan biri bu qiziqishdir (qiziqish – “interest” – grekcha “ahamiyatga ega”, “muhim” degan ma'nolarni bildiradi). Qiziqish – kishi tomonidan amalga oshiriladigan xatti-harakatning o'ta muhim deb his etiladigan sababidir. Qiziqishni boshqacha qilib, kishining o'z faoliyatiga nisbatan ijobiy baholovchi munosabati sifatida ham ta'riflash mumkin. O'quv-biluv qiziqishi o'quvchining bilish ob'ektiga nisbatan hissiy munosabatida namoyon bo'ladi. L.S.Vkgotskiy shunday yozadi: “Qiziqish – bu bola xatti-harakatining tabiiy harakatlantiruvchi manbai, u instinktiv intilishning aniq ifodasi, bola faoliyatining shaxsiy organik ehtiyojlari bilan mos kelishidir. Shuning uchun ham pedagogik tizimda butun ta'lim jarayonini bolalarning tabiiy qiziqishlari asosida qurish qoidasi qat'iy amal qiladi. Pedagogik qonun shunday talab qiladi: bolani qandaydir faoliyatga jalb etishdan oldin uni shu faoliyatga qiziqtir, u faoliyatga tayyor bo'lishi, u yoki bu faoliyatga kirishish uchun butun kuch-g'ayratini to'lab olishi uchun qayg'ur, shundagina bola o'zi mustaqil faoliyat ko'rsata boshlaydi, o'qituvchi esa faqat uni boshqarib turadi xolos”.[1.84.]

O'qituvchi har doim o'quvchisining rivojlanish darajasi, uning xotirasi, diqqati, irodasi, maqsadga yo'nalganligi ustidan nazorat qilib boradi. Bunda nimaga asoslanadi? O'qituvchi o'z o'quvchisi - inson haqida shoshib yomon fikrga borishi yoki uni ayblashi mumkin emas. Uning bosh vazifasi – o'quvchini barcha ko'rinishlarida o'rganish va tushunishga harakat qilishdir. O'qituvchilik kasbi o'ylamasdan ish ko'rishni kechirmaydi. O'quvchi qalbiga chuqur kirib borish, uning ruhiyati va xarakterini anglab olish mahoratli o'qituvchiga xos bo'lgan xususiyatdir.[3.30-34.]

Ma'lumki, o'quv motivlarini shakllantirish darsdagi mos psixologik iqlimning yaratilishiga ham bog'liq. Darsda samarali psixologik muhitni qanday qilib o'rnatish mumkin? Eng avvalo sinfda o'quvchining xotirjam ishlashi uchun xalaqit beradigan, chalg'itadigan, uni g'ashiga tegadigan barcha narsalarni yo'qotishga harakat qilish kerak.

O'qituvchining o'z o'quvchilari oldiga qo'yadigan talablari ham unda o'quv motivlarining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. 45 daqiqali o'quv mashg'uloti davomida o'qituvchining o'z o'quvchilariga nisbatan qo'yadigan talablarini oddiy hisoblab chiqilganda, ular o'rtacha 100 ga yaqin ekanligi aniqlangan.[2.15.]

Xulosa qilib aytganda, pedagog olimlar tomonidan olib borilgan qator didaktik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayoni samaradorligini oshiradigan o'qitish omillari ichida o'quv motivlari omili birinchi o'rinda turar ekan, ya'ni ta'lim samaradorligi 92% i o'quv motivlarini shakllantirishga bog'liq ekan. Inson tabiatini ozgina bo'lsada tushunadigan kishi buning bejiz emasligini e'tirof etadi. Motivlar didaktik jarayonning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Harakatlantiruvchi

motivlarni o'rganish, to'g'ri qo'llash va uni to'g'ri yo'naltira olish pedagogik faoliyat mazmunining asosiy mohiyatini belgilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'uxati

1. Вкготский Л.С. Педагогическая психология. –М.: 1996.
2. Коротов В.М. Идуему на первые уроки. –М.: 1971.
3. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoillari. –Т.: O'zbekiston, 2000.
4. Yo'ldoshev J.G'. Ta'lim yangilanish yo'lida. –Т.: O'qituvchi, 2000.
5. Фукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М.: 1971.
6. Azimova K. K. Ijodiy topshiriqlar o'quv motivlarini shakllantirishning samarali vositasi sifatida //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 349-354.